

Тема 2: Мовленнєві явища у контексті психолінгвістичного аналізу

План

1. Мова як багатоаспектний феномен. Мова як діяльність. Поняття діяльності, види діяльності. Терміни «мова», «мовлення», «мовленнєва діяльність». Мова як енергія в роботах В. фон Гумбольдта.
2. Мовні явища у контексті психолінгвістичного аналізу.
3. Мовна особистість у психолінгвістиці.
4. Мовленнєва здібність: структура, зміст.

Ф. де Соссюр виділяв три принципових мовних явища: власне мову, мовлення й мовленнєву діяльність. Л. Щерба: мовленнєву діяльність, мовленнєву систему (мова), мовленнєвий матеріал (тексти). А. Леонтьєв – мовленнєва здатність, система мови та мовленнєва діяльність.

Із середини 30-х рр. у межах психологічної школи Л. Виготського інтенсивно розвивався діяльнісний підхід. Розгляд мовлення в парадигмі діяльності, а мовленнєвих явищ під кутом діяльнісного фрейму дозволило А. Леонтьєву розробити основні положення теорії мовленнєвої діяльності (ТМД).

Ф. де Соссюр виділяв три принципово мовних явища: мова, мовлення та мовленнєва діяльність. Послідовники Ф де Соссюра давали різне трактування дихотомії мови й мовлення (соціальне – індивідуальне, віртуальне – актуальне, абстрактне – конкретне, синхронія – діахронія, норма – стиль, код – повідомлення та ін.).

Поняття «мовна особистість» обґрунтовує Ю. Караулов, з'ясовуючи, що це ідея, яка демонструє досвід її аналізу й опису, пронизуючи всі аспекти вивчення мови, ламаючи межі між науками, що вивчають людину, яку поза мовою не можна досягнути. У лінгводидактиці М. Пентилюк під МО розуміє «високорозвинену особистість, носія як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння і навички».

Компоненти МО, окреслені В. Масловою:

- 1) ціннісний;
- 2) культурологічний;
- 3) собистісний.

В основі визначених компонентів – національний складник кожного мовця, його знання світу й світосприйняття за допомогою символів, концептів, що складають МКС особистості, її власне ставлення до мови народу, частиною якого вона себе уособлює, міжкультурні знання, уміння й навички, накопичені у звичаях, традиціях, віруваннях народу.

Ю. Караулов, вибудовуючи теоретико-гносеологічну модель структури МО, пропонує виділення трьох рівнів володіння мовою: нульовий; перший; мотиваційно-прагматичний, а у філогенезі демонструють етапи формування мовлення, між якими досить важко встановити чіткі межі.

Л. Мацько, підкреслюючи, що МО зможе досягнути його, подолавши кілька етапів становлення й розвитку, а саме:

- 1) етап мовної правильності;
- 2) етап інтеріоризації;
- 3) етап насиченості мовою;
- 4) етап адекватного вибору; 5) етап володіння фаховою метамовою.

Мовна здібність – явище виключно складне й багатогранне, оскільки виступає у різних об'єктивних якостях: як функція мозку й відображення відношень об'єктивної дійсності, як природне й соціальне, як свідоме й несвідоме, як ідеальне й принципово знакове явище.

Аналіз й узагальнення теоретичних і експериментальних даних вивчення мовленнєвої поведінки людини дозволяють умовно виділити три аспекти в структурі мовних здібностей: мовний механізм; мовна організація людини; мовленнєвий механізм.